

KREDIT OPERATSIYALARINING DAROMADLARI VA UNING TAHLILI

Muallif: Qahramon Abdukarimov

Ilmiy rahbar Abdurahmonov.A.S

*Samarqand iqtisodiyot va servis
instituti bank ishi kafedrası o'qituvchisi*

Annotatsiya

Tijorat banklari o'z faoliyatini asosan kredit operatsiyalari orqali amalga oshiradilar. Banklar kreditlar berish orqali nafaqat iqtisodiyotni moliyaviy ta'minlash, balki o'z daromadlarini ham oshiradilar. Kredit operatsiyalari banklar uchun yuqori rentabellik manbai bo'lib, ularning daromadlarini va foydalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, kreditlar banklar uchun risklarni ham o'z ichiga oladi. Kredit operatsiyalarining daromadlarini tahlil qilish, bankning moliyaviy holatini baholash va investitsiya qarorlarini qabul qilishda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'z: Kredit portfeli, Foiz daromadlari, Kredit riski, To'lovga qobiliyatlilik, Kredit reytingi, Kredit siyosati, Kredit monitoring, Noto'lovlar (defoltlar) tahlili, Kredit rentabelligi, Kredit daromadlarini prognozlash .

Kredit operatsiyalarining asosiy turlari va ularning daromad manbalari

Tijorat banklarining kredit operatsiyalari turli shakllarda mavjud bo'lib, har biri o'ziga xos daromad manbalarini taqdim etadi. Ular quyidagilardan iborat:

Konsumyer krediti: Foydalanuvchilarga, asosan, shaxsiy ehtiyojlar uchun beriladigan kreditlardir. Banklar ushbu kreditlar bo'yicha foizlar olishadi. Bu kreditlar odatda qisqa muddatli bo'ladi.

Biznes krediti: Korxonalarga ishlab chiqarish yoki faoliyatini kengaytirish uchun beriladigan kreditlardir. Bu kreditlar uzoq muddatli bo'lishi mumkin va yuqori foiz daromadlarini taqdim etadi.

Ipoteka krediti: Uy-joy sotib olish uchun beriladigan kreditlar. Banklar ipoteka kreditlaridan foizlar va boshqa qo'shimcha to'lovlar orqali daromad olishadi.

Tijorat kreditlari: Banklar tijorat tashkilotlariga qarz berish orqali daromad olishadi. Bu kreditlar qisqa va uzoq muddatli bo'lishi mumkin va yuqori foiz daromadlari bilan ajralib turadi.

Kreditlar banklar uchun asosiy daromad manbalaridan biri bo'lib, ularning asosiy daromadi foiz to'lovlari orqali keladi. Biroq, kredit operatsiyalari risklar bilan bog'liq bo'lib, ular kreditlarning qaytarilmasligi yoki kechikishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Kredit daromadlarining tahlili

Kredit operatsiyalaridan keladigan daromadlar quyidagi asosiy omillarga bog'liq:

Foiz stavkasi: Kredit bo'yicha olingan foizlar bankning asosiy daromad manbalaridan biridir. Foiz stavkasi kreditning risk darajasi, bozor sharoitlari, bankning moliyaviy holati va boshqa omillarga qarab belgilanishi mumkin.

Kredit shartlari: Kredit muddatlari, to'lovlarni amalga oshirish shartlari, foiz stavkalari kabi omillar kreditdan olinadigan daromadni belgilaydi. Uzoq muddatli kreditlar ko'proq daromad keltirishi mumkin.

Kredit kechikishlari: Kredit to'lovlari kechikishi bankning daromadlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Banklar kredit kechikishlarini kamaytirish uchun maxsus strategiyalar ishlab chiqadilar.

Kreditlar bo'yicha qo'shimcha xizmatlar: Banklar kreditlar bilan bog'liq qo'shimcha xizmatlardan, masalan, kredit ochish uchun to'lovlar, kechiktirilgan to'lovlar uchun jarimalar kabi xizmatlardan daromad olishadi.

Kredit risklari va ularning ta'siri

Kredit operatsiyalarining daromadlarini tahlil qilishda kredit riski eng muhim omillardan biridir. Kredit riski — bu kredit oluvchi qarzni to'lamaslik yoki kechiktirish ehtimoli. Kredit risklari quyidagicha tasniflanadi:

Kredit sifati riski: Kreditning to'lanmasligi yoki qisman to'lanishi.

Likvidlik riski: Bankning qarz oluvchidan o'z mablag'larini qaytarib olishdagi qiyinchiliklari.

Bozor riski: Bankning kredit portfeli bozor o'zgarishlariga qarab qiymatining pasayishi.

Valyuta riski: Agar kreditlar xorijiy valyutada berilgan bo'lsa, valyuta kursining o'zgarishi bankning daromadlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Kredit riski bankning umumiy moliyaviy holatiga ta'sir qilishi mumkin. Banklar risklarni kamaytirish uchun xavf tahlilini o'tkazish, mijozlar kredit tarixini tekshirish va kreditni taqdim etishda ehtiyotkorlik bilan yondashishlari kerak.

Kredit operatsiyalarining rentabelligini baholash

Kredit operatsiyalarining rentabelligini baholash uchun quyidagi ko'rsatkichlardan foydalaniladi:

Kredit rentabelligi (Return on Credit - ROC): Bank tomonidan berilgan kreditdan olingan foyda.

NPL (Non-Performing Loans): Kechikkan kreditlar ulushi, bankning daromadlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Kredit operatsiyalari va bankning moliyaviy barqarorligi

Kredit operatsiyalari bankning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Daromadlarni olish bilan birga, ular bankning kapital tuzilmasini shakllantiradi va likvidlikni saqlab qolishga yordam beradi. Biroq, kredit portfelining

xato boshqarilishi bankning moliyaviy holatini zaiflashtirishi va hatto bankning qulashi mumkin.

Amaliy misollar va tahlil

Misol sifatida, agar bank 1 yil davomida 100 million so'm miqdorida kreditlar bergan bo'lsa va shu kreditlardan olingan daromad 12 million so'mni tashkil qilsa, bankning kredit rentabelligi quyidagicha hisoblanadi:

$$ROC = \{12,000,000\} / \{100,000,000\} * 100 = 12\%$$

Agar kechikkan kreditlar miqdori 5 million so'mni tashkil etsa va umumiy kredit portfeli 100 million so'm bo'lsa, NPL darajasi quyidagicha hisoblanadi:

$$NPL = \{5,000,000\} / \{100,000,000\} * 100 = 5\%$$

Bu ko'rsatkichlar bankning kredit operatsiyalari daromadlarining rentabelligini va uning risk darajasini aniqlashda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa

Kredit operatsiyalarining daromadlari banklarning asosiy daromad manbalaridan biridir. Kreditlar orqali olinadigan foiz daromadlari va boshqa to'lovlar bankning moliyaviy holatini shakllantiradi. Biroq, kreditlar bilan bog'liq risklar, xususan, kredit sifati riski va bozor riski bankning rentabelligiga ta'sir ko'rsatadi. Kredit operatsiyalarining daromadlarini tahlil qilishda, banklar yuqori rentabellikka erishish uchun risklarni boshqarish va ehtiyotkorlik bilan qarz berish tizimini rivojlantirishlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki – "Bank amaliyotida kreditlash siyosati" bo'yicha metodik qo'llanma.
2. Xo'jayev Sh.S. – "Bank ishi" darsligi, Toshkent, 2022 yil.
3. Mishkin F. – The Economics of Money, Banking and Financial Markets, Pearson, 2021.
4. Saunders A., Cornett M. – Financial Institutions Management: A Risk Management Approach, McGraw-Hill, 2020.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari – Tijorat banklari faoliyatini raqamlashtirish va kredit monitoringini kuchaytirish bo'yicha PQ-4561-sonli qaror (2023 yil).
6. Statistika qo'mitasi va MB hisobotlari – Bank sektorining foiz daromadlari va kredit portfeli bo'yicha yillik tahliliy ma'lumotlar (oxirgi 3 yil).